

РЕЦЕНЗІЇ. ВІДГУКИ. ВРАЖЕННЯ

УДК 82.09

РОМАЩЕНКО Людмила Іванівна,
доктор філологічних наук, професор кафедри
української літератури та компаративістики
Черкаського національного університету
ім. Б.Хмельницького
e-mail: lirom5@mail.ru

„СЛОВ'ЯНСЬКІ ЧИТАННЯ” НА БЕРЕГАХ БАЛТИКИ

12-13 травня 2016 року в затишному латвійському місті Даугавпілсі відбулися „XXI Слов'янські читання”, на які зібралися славісти з багатьох країн світу (Латвія, Литва, Естонія, Білорусь, Росія, Україна, Польща, Бельгія, США, Італія, Великобританія, Франція), аби обговорити актуальні літературознавчі, мовознавчі, фольклористичні, культурологічні та методичні проблеми.

Міжнародна конференція організована кафедрою славістики і русистики гуманітарного факультету Даугавпілського університету. Її ідейним натхненником, як завжди, була професор *Анна Станкевич*.

В актовому залі університету, де майоріли прапори держав-учасниць (у тім числі й українській), з вітальним словом до присутніх (латвійською і російською мовами) звернулися проректор з наукової роботи *І. Кокіна*, продекан Гуманітарного факультету, проф. *Е. Васильєва*, настоятель Борисо-Глібського собору *о. Георгій*, які побажали плідної праці і приємного перебування на латгальській землі.

На пленарному засіданні заслухано доповіді „Три дискусії про сучасний фольклор” *М. Лур'є* (Санкт-Петербург, Росія), „Сучасні прислів'я і приказки (квазіприслів'я) з когнітивної точки зору” *В. Маслової* (Вітебськ, Білорусь), „РКІ як (криве?) зеркало російської культури” *А. Годар* (Монс, Бельгія), „Російська філологія в культурному просторі Латвії” *Е. Васильєвої* (Даугавпілс, Латвія), що викликали жваве обговорення.

Чи не найбільше уваги в доповідях науковців приділено проблемам полікультурності в сучасному світі, відтак на форумі доволі відчутною була влада компаративного підходу: „Еволюція образу митрополита Філарета (Дроздова) у творчості М. Лєскова” *М. Лукашевич* (Варшава, Польща), „Концепція історії в „Письмовнике” М. Шишкіна” *А. Станкевич* (Даугавпілс, Латвія), „Еволюція стереотипного образу польки в російській поезії другої половини ХХ століття” *К. Воронцової* (Краків, Польща), „До історії створення першого роману Р. Гарі: еволюція ролі та образу Польщі в „Европейском воспитании” *Д. Філімонова* (Париж, Франція), „В. Шукшин і Гр. Тютюнник: типологічні паралелі” *Л. Ромащенко* (Черкаси, Україна), „Свої”, „інші”, „чужі” і „вороги” в ревельській емігрантській газеті „Последние известия” за 1920-ий рік” *О. Данилевського* (Таллінн, Естонія).

Значний інтерес викликали доповіді, виголошені по скайпу, з можливістю поспілкуватися з доповідачами в режимі онлайн („Булгаков і Чайковський” *Дж. Пендергаста* (Нью-Йорк, США), „Поетична спадщина Г. Р. Державіна в поезії В. І. Іванова” *С. Гардзоніо* (Піза, Італія).

Обговорення й дискусії продовжувалися й у неофіційному форматі – за щедрим столом з багатими дарами Балтійського моря. Організатори подбали і про цікаву культурну програму: екскурсія до старої фортеці, яка є унікальним культурно-історичним пам'ятником архітектури національного значення і вважається останньою фортецею бастионного типу у світі, що збереглася без значних змін і має унікальну фортифікаційну систему. А також поїздка містом ретро-трамваем. Вразила розповідь екскурсовода, коли проїжджали повз упорядковане, доглянуте кладовище радянських воїнів (щойно закінчилися травневі свята): російські патріотичні організації доглядають могили як радянських солдатів, так і могили загиблих по

інший бік воєнного протистояння, а члени латвійських патріотичних організацій так само упорядковують поховання з обох сторін, що воювали (по-моєму, цілком цивілізаційне рішення).

Естафету слов'янських культурно-освітніх читань 25 липня-2 серпня ніби підхопив Гданськ, де за сприяння Гданського університету вони стартували у дев'ятнадцятий раз під назвою: „Література та її інтерпретація в кіно, театрі і книжковій графіці”.

Мій візит до Польщі співпав із проведенням 26-31 липня XXXI ŚDM (Światowe Dni Młodzieży – Міжнародні дні молоді). Це найчисельніші зустрічі молодих католиків, які започаткував у 1985 році Ян Павло II. Подія загостила в Польщі вже вдруге – у 1991 році молоді прочани з усього світу зібралися в Ченстохові. Мотто (девіз) цьогорічних ŚDM, який неодноразово озвучували польські ЗМІ, – „Благословенні милосердні, тому що вони милосердя удостаються”. У програмі подій – різноманітні імпрези, фестивалі, спільні молитви, святі меси, зустрічі учасників з папою Франциском.

Влада подбала, аби унеможливити загрозливі акти: у Любліні (та й, мабуть, в інших містах), наприклад, не працювали камери схову на залізничному вокзалі, що створювало певні незручності для подорожуючих. Тут, у Любліні, де народилася й жила моя мама та її рідні, я зустріла гурт молодих співвітчизників. Гадала, вони приїхали в Польщу взяти участь у Днях молоді, а виявилось – у пошуках роботи, але через якісь візові неточності змушені повертатися назад, в Україну. Коли розмовляла з цими статними, красивими юнаками, чия енергія та здібності пішли б на користь Україні (проте вони змушені шукати кращої долі за її межами), згадалася пісня Б. Лепкого „Журавлі” й обставини, за яких вона виникла.

А після ночі поїздки – узбережжя Балтики, де на мене чекала зустріч із колегами, з якими заприятлилася тут, у старовинному місті Гданську. Історія міста, ідентичність якого формувалася під впливом різних культур, налічує понад 1000 років. Сюди, за деякими історичними свідченнями, 1645 року пролягли дороги 2,5 тисяч українських козаків на чолі із Сірком та Богданом Хмельницьким, котрі брали участь у Тридцятилітній війні на боці Франції; із Гданська морем вони діставалися до французького порту Кале (про це йдеться у творі Ю. Косача „Рубікон Хмельницького”). У Гданську працює консульство України, що обслуговує українських громадян, які перебувають у Польщі. Коли блукала вузькими ошатними вуличками міста, мене не полишала думка: можливо, саме тут понад три з половиною століття тому ходили й мої земляки. І хто зна, чи не тече в когось із сучасних мешканців приморського міста бодай крапля палкої козацької крові...

З вітальним словом під час відкриття форуму до присутніх звернулися професор Гданського університету *І. Фіалковська-Яняк*, академік РАПН *Л. Звонарева* та інші відомі науковці й офіційні особи.

Загальною тенденцією читань є зросла увага до забутих імен і письменників діаспори (подібна тенденція наявна і в українському літературознавстві).

На пленарному засіданні були заслухані доповіді „Борис Годунов”: труднощі перекладу політичної драми О. Пушкіна у форматі кіно й опери (на прикладі фільму Володимира Мірзоева та опери Каліксто Біейто” *О. Касперс* (Зальцбург, Австрія), „Класики ілюструють класику” *К. Сандір* (Париж, Франція), „Українська література ХХ-ХХІ ст. і кінематограф” *Л. Ромащенко* (Черкаси, Україна), „Тіні і відблиски часу в гравюрах О. Алексєєва до роману „Дон Кіхот” *Л. Звонарьової* (Москва, Росія), „Алексєєв очима французьких мистецтвознавців і кінознавців (за матеріалами виданого в Ансі (Франція) збірника статей” *Г. Певцова* (Москва, Росія), „Чорно-біла доля Олександра Алексєєва” *О. Федотової* (Санкт-Петербург, Росія).

Цикл останніх доповідей присвячений творчості Алексєєва – російсько-французького художника-графіка, книжкового ілюстратора, аніматора, винахідника голчастого екрану (попрацювати з ним могли й учасники конференції). Відомий ілюстраціями до „Слова о полку Игоревім”, творів Т. Гофмана, Е. По, М. Гоголя, Ф. Достоєвського. Племянниця художника *О. Федотова* запропонувала фільм про нього, що змушує замислитися над кількома важливими висновками-проблемами: трагедія і триумф талановитої особистості, відірваної від батьківщини (у 1920 році художник емігрував до Франції); трагедія самотньої старості (мати художника в самотині доживала віку в маленькій квартирі); трагедія втрати рідного коріння (якщо Алексєєв зберігав власну національну ідентичність, говорив рідною мовою, то його діти знають її вже погано, а внуки взагалі не знають). Це мені нагадало ситуацію і з нашими студентами, яких

доля розкидала по світу (з ними спілкуємося по Інтернету), де вони знайшли свою домівку, родину і називають своїх дітей не українськими іменами, дотримуються не українських звичаїв, розмовляють не українською...

Ідеї фільму підтвердила у своєму виступі *К. Саягір*, зауваживши, що остання хвиля еміграції відрізняється від попередніх абсолютною відсутністю ностальгії за покинутою батьківщиною.

Відрадно усвідомлювати, що, незважаючи на труднощі, які переживає філологія в усьому світі, підрастає гідна зміна молодих науковців. Доказом чому стали виступи (доволі високого наукового рівня) аспірантів Інституту східнослов'янської філології Гданського університету: „Зображений світ тексту „Таков ад” Володимира Микушевича” *Е. Понізік* та „Олександр Кондратьєв: міфолог-слов'янофіл” *І. Баум*.

Доповідь Іоанни мене особливо зацікавила, бо стосувалася письменника (народився в сім'ї директора Державної друкарні в Санкт-Петербурзі, закінчив Санкт-Петербурзький університет), що близько два десятиліття жив на Волині, у маєтку своєї дружини, недалеко від старовинного села Дорогобуж Гошанського району, лише зрідка виїжджаючи до Рівного (згадка про село в „Повісті временних літ” датована 1084 роком). Друкувався в російській щоденній громадській, економічній і літературній газеті „Волынское Слово”, що виходила в Рівному упродовж 1921-1930 рр.

Тут, на Волині, Кондратьєв написав і свій найбільший твір – демонологічний роман „На берегах Ярыни”, опублікований у Берліні (1930), насичений образами із слов'янської міфології та українського фольклору. Дія роману відбувається на берегах вигаданої річки Ярині (в цій назві вбачаються дві реальні волинські річки – Горинь та Ярунь), а також у самій річці, у довколишніх болотах і лісах, ближньому селі (село, до річки, має „кацапський” та „хохлацький” кінці, що дозволяє авторові використовувати і українські, і російські реалії, власні імена, фольклорні мотиви тощо). Серед дійових осіб роману як волинські селяни, так і демонологічні істоти: відьми, русалки, водяник, прадавній ідол Перуна, лісовики, Вогняний Змій, античні боги чи напівбоги (захоплення античним світом з'явилося ще із часів навчання в санкт-петербурзькій гімназії, під впливом директора *І. Ф. Анненського* – відомого письменника, критика, дослідника мови і літератури). Науковці відзначали „вражаючу досвідченість автора” у слов'янській міфології, а також вплив на роман „На берегах Ярыни” „українських” повістей Миколи Гоголя та Ореста Сомова (напрошуються, як на мене, й паралелі до „Лісової пісні”). Останнім часом зростає інтерес до творчості Кондратьєва в Україні. Так, у Рівному вийшов збірник „Олександр Кондратьєв: исследования, материалы, публикации” (2010), куди увійшли наукові статті і матеріали вчених України, Росії, Польщі і США, присвячені творчості поета і прозаїка Срібного віку і ще десятки інших публікацій, а в Рівненському обласному краєзнавчому музеї відбулася презентація книги *О. Кондратьєва „На берегах Ярыни”*, присвячена 130-річчю від дня народження письменника.

Традиційно урізноманітнювали читання, позбавляючи їх від сухого академізму, презентації нових книг: *В. Бахревського* (Москва, Росія), *Ф. Апановича* (Гдиня, Польща), *Н. Батракової* (Мінськ, Білорусь), *М. Берестової* (Нью-Йорк, США), *Г. Певцова* (Москва, Росія), *М. Мархлевської* (Гдиня, Польща), *О. Глазкової* (Москва, Росія), *Т. Хлеб'янкиної* (Талдом, Росія), *А. Галамаги* (Москва, Росія), *М. Сосницької* (Мілан, Італія), *О. Петрової-Ройгно* (Берген, Норвегія), *Віри й Олексія Астрових* (Москва, Росія), *К. Саягір* (Париж, Франція).

На окремих зупинимося докладніше. Спеціальне засідання було приурочене ювілею *Владислава Бахревського* – визнаного майстра історичного жанру (за його творами знімають кінофільми), автора роману „Люба Україна. Долгий путь к себе” (1991, 2014), у якому художньо осмислюється визвольна війна українського народу проти польської шляхти і його вождь, один із найвидатніших історичних діячів – Богдан Хмельницький. В інтерв'ю авторові цієї статті Владислав Анатолійович, відповідаючи на питання, чому він звернувся до особи Богдана Хмельницького і чому до попередньої назви роману в новітньому виданні додалося „Люба Україна” (що в трагічних умовах сьогодення надзвичайно вражає), переконливо відповів: „Тому що ця книга про любов до України...”. Тож цілком справедливо зауважує автор передмови до роману: „Писатель любит Малороссию, любит красотою украинских сел, обычаев, удивляется хитрости и доблести запорожцев: они – и воины, и лекари, и певцы, и

чародеї». Владислава Анатолійовича вабило складне, драматичне XVII століття, якому він присвятив більше десяти великих романів, низку повістей, п'єс і оповідань. Його перу належить і роман про родину Розумовських (вона походить з України, найвідоміші її представники: Олексій Розумовський – таємний чоловік цариці Єлизавети і Кирило Розумовський – останній український гетьман), який він обіцяв презентувати.

Український „текст” простежується й у творчості *Маргарити Сосницької*. І не випадково. Адже письменниця родом із невеличкого села на Луганщині, хоча двадцять років мешкає в Італії (її дідусь під час війни пропав безвісти під Каневом). Закінчила Літературний інститут імені Горького в Москві (як свого часу Л. Костенко, С. Пушик, К. Москалець, Ю. Андрухович та ін.), друкувалася в зарубіжних та українських виданнях („Мрія”, „Дикое поле”, „Крылья”). Її творчість різноманітна у жанрово-тематичному розумінні: романи, повісті, оповідання, притчі, казки, поезії. А також літературознавчі статті про відомих діячів культури і мистецтва: С. Крушельницьку – оперну співачку, яка з тріумфом виступала на сценах багатьох театрів світу (тривалий час мешкала в Італії); І. С. Лукаша – історичного романіста-емігранта, нащадка дніпровських козаків, якого І. Репін зобразив на відомій картині „Запорожці пишуть лист турецькому султану” у вигляді козака із забинтованою головою; П. І. Харитоненка – українського мецената і промисловця та ін. Одна з провідних тем творчості Маргарити Станіславівни – зображення життя емігрантів. Можливо, не з усіма сентенціями письменниці можна погодитися, але вражає в її творах правдивість, щемливо-ностальгійний сум від розлуки з батьківщиною. Авторка добре знає про поневіряння співвітчизників на еміграції, її герої мають реальних прототипів. Ось що зазначає письменниця стосовно роману „Чётки фортуны”: „... все его герои имеют по несколько прототипов, это собирательные образы и сюжет скомпонован из нескольких правдивых историй. В отрывке из романа „Битва розы” – мои только впечатления о путешествии, а у героев есть прообразы”.

При читанні творів М. Сосницької спадають на думку зворушливі рядки численних українських пісень емігрантської тематики: „Прошли роки та в серці згадка, Як човен в морі, вирина. Як вам живеться, емігрантко, Мосі юності весна?” чи „Емігрантко, емігрантко, Ти – любов моя єдина, Повертайся, емігрантко, Разом жити в Україні!.. Звідси родом наша доля, Тут гніздечко щастя звите. Повертайся, емігрантко, Докохати, долюбити!..” або найпроникливіші, здатні розчулити до сліз, у виконанні юної співачки: „Берегиня роду, мати-українка, Втратила свободу... За кордоном гірко. Коротає вік свій на чужій землі. Ждуть від неї вістку діточки малі... Без матері-жінки ми втратимо і Україну. Не нація та, що так легко втрачає святе! („Мати-емігрантка”).

Український контекст проступає у виборі імен і прізвищ героїв („Богомазами на Украине называли иконописцев. Прозвище это переходило к детям и внукам в качестве фамилии” (притча „Житие”); інтертекстуальних вставках (слова народної пісні „Мене мати народила...” як назва розділу роману „Чётки фортуны”; згадки про мандрівного філософа Сковороду, видатного педагога Макаренка, який своє життя присвятив „спасенню беспризорников” і в якому автор убачає нагальну потребу сучасного суспільства); невтішних роздумах про сумні українські реалії...

Презентація казок *О. Глазкової* („Сказки нашего времени”) ще раз підтвердила живучість цього жанру і його незамінність у спілкуванні з дітьми. Ці твори вдало поєднують традиції міфу, народної і літературної казки, так би мовити, наукової (хоча подібне визначення може видатися оксюморонним), мають великий пізнавальний потенціал (на що вказує вже підзаголовок: „Познавательные сказки”), пропонують маленьким читачам відомості з різних галузей наук (з цією метою перед кожною казкою є цілком реальна, не казкова, передмова). Саме ця риса споріднює казки О. Глазкової з казками польської письменниці епохи Позитивізму М. Залеської, що народилася в селі Медведівці на Черкащині (свого часу ми досліджували й перекладали її твори, щоправда, нині даремно призабуті). Казки Олени Михайлівни мають захоплюючий, інтригуючий сюжет, написані доступно, яскравою мовою.

У контексті обговорення зайшла мова про сучасне „сурогатне мистецтво” (*О. Родіонова*) – комікси (мальовані історії, оповідання в картинках), які поєднують риси таких видів мистецтва, як література та образотворче мистецтво. Комікси позбавлені принад і барв народного слова, а ряд казок написано „жахливою” мовою, що сприяє появі яничарів, „манкуртів”, „Іванов, не помнящих юродства”.

У форматі конференції відбувся цікавий круглий стіл „Літературна преса в моєму житті” з презентацією періодичних видань різних країн світу (у тім числі й інтернет-видань, що набувають особливої популярності). Запам’ятався виступ *Л. Глушковської* – головного редактора російськомовного журналу „Вишгород” (Таллінн). Журнал, що звертається насамперед до теми рідного коріння і забутих імен, отримує підтримку Міністерства культури, у зв’язку з ювілеєм, його редакцію вшановували (!) на засіданні естонського парламенту – така увага до Його Величності Слова.

Неабиякою родзинкою читань став літературно-музичний вечір *Г. Певцова* та *А. Галамаги*, на якому лунали пісні їхні власні і які належать перу відомих композиторів і співаків – кумирів естради ХХ століття. Так співпало, що вечір став подарунком на день народження *Лоли Звонарьової* – багаторічного організатора і натхненника літературно-освітніх читань. Лола Уткиривна, яка має українське коріння (прізвище її бабусі – Приходько), небайдужа до української культури: бере участь у літературно-музичних фестивалях (як член журі), наукових конференціях тощо.

Неохоче від’їжджали гості з Гданська-Сопота, але їх зігрівала думка, що за рік вони знову зустрінуться на берегах Балтики.

Моя ж подорож Польщею тривала. Адже на мене чекала зустріч із *Бартоломеем Гарчиком* – головним редактором часопису „Forum Wschodnie: Rocznik interdyscyplinary” („Східний форум: Інтердисциплінарний щорічник”), що виходить у Познанському університеті ім. Адама Міцкевича, з яким співпрацюю вже багато років. З паном Бартоломеем ми були знайомі заочно, але тепер з’явилася нагода для безпосереднього, обопільно плідного спілкування на теми наукові і не зовсім: адже польського колегу (молодий, напрочуд енергійний і різносторонньо освічений: знає кілька мов, у тім числі добре володіє російською, захоплюється музикою, подорожами) цікавили проблеми Сходу (тема його наукових інтересів – поляки на Сході).

Бартоломей Гарчик познайомив мене з культурними пам’ятками Познані – столиці Великопольщі, важливого господарського, науково-культурного, туристичного і торгового центру (знамениті міжнародні познанські ярмарки) західної Польщі. Найперше – з університетом (розміщений у величній старовинній будівлі), який носить ім’я А. Міцкевича, чий життєвий шлях пролягав й на Черкащині. Своє перебування у Стеблеві, у приятелів Головінських, польський поет увічнив у „Пані Тадеуші”.

Познань – батьківщина польської державності – деякий час була столицею Великої Польщі. Саме тут коронували першого короля Польщі Болеслава Хороброго. На острові Тумському, де височіє найдавніший храм у Польщі – Кафедральний собор у готичному стилі (споруджений у Х столітті), привертає увагу мавзолей перших польських правителів – Золота Каплиця з саркофагами Мешка I і його сина Болеслава Хороброго.

Милує зір мешканців і гостей міста стародавня Ратуша (її сучасний варіант побудований у 1550-1560 роках за проектом італійського архітектора з польським корінням Джованні Баттіста ді Квадро). А на ній – годинник і знамениті козлики, що опівдні буцаються головами під час ударів дзигарика і мелодії гімну міста. Узагалі козлики є візитівкою Познані. Біля ще одного пам’ятника познанським козликам відвідувачі можуть сфотографуватися чи прихилитися. З козликами пов’язана легенда про недбалого кухаря і двох кмітливих козликів, що втекли від неминучої смерті в казанку.

Багаті на безцінні експонати музеї – Музей історії міста Познані та Археологічний музей.

Чи не кожне велике польське місто славиться своїми кулінарними шедеврами і зберігає традиції їхнього виготовлення. Місто Торунь – батьківщина видатного польського астронома і математика М. Коперника – вважається „пряниковою столицею” Польщі, адже тут виготовляють смачні торунські пряники (рієткікі), часто із зображенням символів міста та лицарськими сюжетами. Гості можуть відвідати Музей пряника і за бажанням поспробувати й себе в ролі кулінара. А на вулицях Старого міста зустрічає гостей мідна торунька з кошиком пряників. Так само місто Новий Тарг, куди пролягли шляхи польського письменника Владислава Оркана, друга Богдана Лепкого, славиться морозивом, якому теж є пам’ятник. А Краків не можна уявити без рустких кренделіків, посипаних маком. У Познані такою кулінарною візитівкою є смачнючий роґалик святого Мартіна, процес виготовлення якого може спробувати кожен охочий у музеї роґалика.

Мандрівка Польщею не завершилася Познанням, як не завершилися й діалоги слов'янських культур у 2016. Попереду – міжнародні конференції „Діалог двох культур” (Кременець, 3-6 вересня), „Іван Франко і польська культура” (Київ, 13-14 жовтня), „Українська література в загальнослов'янському контексті” (Ужгород, 20-21 жовтня), але це тема наступної розмови.

ROMASHCHENKO Lyudmyla Ivanivna,

Doctor of Philological Sciences, Professor at the Department
of Ukrainian Literature and comparative studies
Bohdan Khmelnytsky National University at Cherkasy
e-mail: lirom5@mail.ru

*Одержано редакцією 09.11.2016
Прийнято до публікації 08.12.2016*

УДК 821.161.2 Жадан

КОВАЛЬ Наталя Андріївна,

кандидат філологічних наук, доцент кафедри
української літератури та компаративістики
Черкаського національного університету
ім. Б. Хмельницького
e-mail: hakunata@gmail.com

БОЛОТА «МЕСОПОТАМІЇ»

*Жадан С. Месопотамія : збірка оповідань і віршів / Сергій Жадан. – Х. :
Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2014. – 368 с.*

Читання деяких книг асоціюється в мене з подорожжю. Гортаючи сторінки одних, нібито здійснюєш прогулянку затишним неквапливим містечком. Щоб розібратися в інших, треба пробиратися крізь хащі слів й ускладненого синтаксису. Є книги сухі, мов пустельні піски. Є дзвінки й напружені, як водоспад. І кожна така подорож може принести задоволення.

Йдеться не про тему, а про стиль, настроєвість, енергетику...

Але є твори, які викликають неприємне відчуття. Мало не з першого слова. Вони нагадують болото. Брудне, в'язке, липко-тягуче болото, в якому сповільнюються рухи, а очі напружено шукають хоч якогось світлого клаптика суші, куди можна вистрибнути. Та коли навіть рятівна суша знаходиться, по тобі ще довго стікає-скрапає бридка темна рідина...

Саме такою виявилася для мене книга Сергія Жадана «Месопотамія». Збірка оповідань і віршів, пов'язаних між собою персонажами-кочівниками й убивчою нещасністю. Автор змальовує дивний світ, у якому еkleктично намішані буденність і фантазмагорія. Але це й близько не та вибухова суміш, що свого часу була запропонована читачам Гофманом, бо у Жадана не вдається прослідкувати в цій суміші ні ідеї, ні якоїсь художньої мети.

У цьому світі опліч із жебраками і проститутками живуть «переписувачі торі» (131), а поруч із даїшниками на хліб собі заробляє «міська варта в золотих обладунках» (132). Бізнесмени тут укладають угоди, «пускаючи собі лезами для гоління кров і ставлячи нею підписи» (133). Подеколи використано навіть елементи хоррору: «Глина, було багато глини, ніби тут щось мали випалювати на вогні. Ніби тут ніколи нічого не росло й ночами сюди приходили померлі, тамуючи голод сухим глиняним груддям» (227). Хоч живі Жаданові персонажі лякають більше, ніж мерці.

Або ще приклад чи то сюру, чи то нездатності логічно мислити. Квартира в одній із новел вийшла досить живописною: відклеєні шпалери, не так побілена, як помальована стеля... Але «у душовій стояли теплі калюжі» (61). Спершу ще залишалася надія, що йдеться про душову кабінку, хоч не ясно, де б вона взялася в цьому антуражі та які розміри вона має, щоб у ній вмістилося аж кілька калюж. Але ж надія зникає, коли письменник змушує героїню